

УДК 94(477.83):904

ГОШІВСЬКА ЯСНОГІРСЬКА ОБИТЕЛЬ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

МИКОЛА КУГУТЯК

*ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра етнології і археології,
вул. Т. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, Україна, 79000*

У статті вперше зроблено спробу історіографічного і джерелознавчого вивчення історії василіанського Гошівського монастиря, який впродовж сторіч відігравав важливу духовну і культурно-історичну роль в історії Церкви. Історіографічний огляд досліджень гошівської проблематики за 160 років показав, що зусиллями українських авторів другої половини ХІХ ст. – 20–30-х рр. ХХ ст. було зроблено багато для популяризації пам'ятки. Як наукову проблему історію Ясногірської обители вперше окреслили українські вчені з числа василіан у діаспорі й розвинули за роки незалежності України у своїх працях українські і польські автори. Проте комплексне історіографічне й археографічне дослідження святині відсутнє. Досі не опубліковано монастирський поменник 1662 р. «Гошівський монастирський літопис ХVІІІ–ХІХ ст.», а також великий масив історичних джерел, які виявили вчені Інституту історії, етнології і археології Карпат Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Ключові слова: *Гошівський монастир, василіани, Чорний Ділок, Ясна Гора, чудотворна ікона Пресвятої Богородиці, історіографічне й археографічне дослідження.*

За роки незалежності України спостерігається постійний інтерес до вивчення історії української Церкви, чернецтва, їхньої духовної спадщини. Залучення нового пласта джерел дає змогу по-новому підійти до висвітлення впливу християнських цінностей, чернечого способу життя на формування морально-етичних ідеалів українського народу, його духовну культуру і цивілізаційний розвиток.

Проте дослідження історії монастирів і чернецтва в Україні перебуває на початковому етапі. Історія сотень і тисяч чернечих обителей ХІ–ХХ ст. залишається маловивченою, а духовна спадщина недостатньо пізнаною. З понад 100 монастирських пам'яток ХІІ–ХХ ст., локалізованих на території Прикарпаття, предметом комплексного археографічного, історіографічного й археологічного дослідження став лише один. У цьому контексті вивчення історії українського чернецтва тільки починається.

Предметом принагідних згадок у ХІХ – середині ХХ ст. була історія Гошівської Ясногірської обители, яка впродовж віків відігравала важливу духовну і культурно-історичну роль в історії української Церкви. Попри те, що її минуле завжди було в полі зору громадськості, лише в 70-х рр. ХХ ст. в діаспорі й останні роки в краї цей василіанський монастир привернув увагу низки дослідників і краєзнавців.

Перші невеличкі нотатки з історії Гошівського монастиря поміщено в шематизмах василіанських монастирів, які видав Ставропігійський інститут у Львові в 50–60-х рр. ХІХ ст. «Шематисмъ чина св. Василя В. въ Галиции на годъ 1857» який підготував і опублікував галицький історик о. Іриней Яворський, ЧСВВ, містив односторінкове повідомлення про заснування чернечого осідку в Гошеві 1570 р., приєднання до нього у ХVІІІ ст. Сваричівського, Болехівського і Падиківського монастирів та побудову в 30-х рр.

XIX ст. нової церкви і монастиря стараннями ігумена Юліана Мокрицького¹. У шематизмі на 1859 р., який видав І. Яворський, з виправленими історичними замітками було поміщено ширшу інформацію з історії Ясногірської обителі із зазначенням її основних фундаторів – Галицького єпископа Йосифа Шумлянського, місцевих шляхтичів – Миколи Гошовського, Василя Масюка-Струтинського, Катерини Чолганської. Автор особливу увагу приділив гошівській чудотворній іконі Пресвятої Богородиці. Як і в попередньому виданні, зазначений рік заснування обителі – 1570-й жодними документальними свідченнями не підтверджено².

Два коротенькі повідомлення загального змісту про монастир у Чорному Ділку і Ясногірську обитель подав управитель друкарні Ставропігійського інституту Михайло Коссак у своєму каталозі православних і греко-католицьких монастирів, виданому у Львові 1867 р. При цьому упорядник зазначив, що гошівський ігумен Сильвестр брав участь в Унівському соборі 1711 р. За так званою ревізією ігуменів 1724 р. ігуменом Гошівського монастиря був Діонісій Шевкович-Сінкевич, який одночасно очолював Львівський кафедральний монастир Святого Онуфрія³.

Відомий галицький історик Антоній Петрушевич започаткував джерелознавче дослідження рукописних пам'яток гошівських монахів. У своїй «Сводной Галицко-русской летописи съ 1600 по 1700 годъ», виданій у Львові 1874 р., він у повідомленні за 1662 р. вперше зробив короткий опис поменника Гошівського монастиря із зазначенням уписаних до нього українських родів – Гошовських-Берегульчиків, Івана Виговського, Станіслава Стариського та інших. Останній велів похоронити своє тіло після смерті на кладовищі Гошівського монастиря. У цьому ж виданні А. Петрушевич згадав про те, що Євстахій Шумлянський, батько Галицького єпископа Й. Шумлянського, 1662 р. подарував монастиреві в Чорному Ділку книгу «Ізмарагд» (Пролог) першої чверті XVI ст., на останній сторінці якої зроблено про це запис, а також про те, що Є. Шумлянський фондував свої кошти на потреби цієї обителі⁴.

Помітний внесок у вивчення Гошівського монастирського літопису зробив галицький історик і громадський діяч русофільського спрямування Венедикт Площанський. 1878 р. він видав у Львові невелику за обсягом книжку «Монастирь чина св. Василя Великого на Ясной Горѣ въ Гошевѣ зъ чудотворною іконою Пресвятої Богородицы, сливущею чудесами»⁵, де вперше опублікував фрагмент з монастирського літопису, присвячений обставинам об'явлення чудотворної ікони Пресвятої Богородиці, а також перелік зцілень від 1737-го до 1787 року. Дослідник не займався джерелознавчим вивченням історії Ясногірської обителі, обмежився тільки повідомленням про її заснування 1570 р., пославшись на шематизм І. Яворського за 1859 р. Слідом за Гошівським монастирським літописом В. Площанський лише згадав про легендарного засновника обителі Кучулада і Чорний Ділок як перший чернечий осідок у Гошеві. Видання супроводжувалось авторськими коментарями. Крім того, В. Площанський 1870 р. опублікував у «Литературном Сборнике» у Львові грамоту польського короля Владислава

¹ Шематисмъ чина св. Василя В. въ Галиции на годъ 1857. (Львовъ, 1857), 10.

² Шематисмъ чина св. Василя В. въ Галиции на годъ 1859. Съ исправленными историческими примечаниями. (Львовъ, 1859), 11–12.

³ Михайло Коссак, *Шематизмъ провинции св. Спасителя чина св. Василя Великого въ Галиции, уложеный по капитуле отбувшойся въ монастирѣ св. Онуфрія во Львовѣ дня 24 и 25 литня 1866 и короткій поглядъ на монастыри и на монашество руске, отъ заведенія на Руси въѣры Христовой аж по нынѣшное время.* (Львов, 1867), 139–140, 173.

⁴ Антоній Петрушевич, «Сводная Галицко-русская летопись съ 1600 – по 1700 годъ», *Литературный сборник, издаваемый Галицко-русской Матицею.* (Львовъ, 1874), 67, 134–135.

⁵ Венедикт Площанський, *Монастирь чина св. Василя Великого на Ясной Горѣ въ Гошевѣ зъ чудотворною іконою Пресвятої Богородицы сливущею чудесами.* (Львов, 1878).

Ягайла, що зберігалася в усній традиції в селі Витвиці, про дарування села Гошева бояринові Михайлові Волошину за вірну службу⁶.

Таємниче й незвідане минуле Гошівського монастиря надихнуло Івана Франка в 70-х рр. XIX ст. написати в стилі «містичної реальності» повість у трьох частинах «Петрії і Довбушуки», головні події якої відбувалися в Ясногірській обителі⁷.

Цінні історичні свідчення з історії Ясногірського монастиря поміщено в працях польських дослідників кінця XIX – початку XX ст. Попри наявні помилки фактологічного характеру, системнішим і послідовнішим є виклад матеріалу з історії чернечої обителі в публікації Ф. Сулімірського, Б. Хлебовського і В. Валецького про село Гошів у третьому томі «Słownika geograficznego», виданому у Варшаві 1882 р.⁸ У працях польських церковних істориків Едварда Новаковського⁹, Алоїзія Фредріха¹⁰, а також Садока Баронча¹¹, присвячених марійським чудотворним іконам у Польщі, містяться описи Гошівської Богородиці.

Австрійський період в історіографії Гошівського монастиря завершує стаття «Монастирь оо. Василіанъ въ Гошевѣ» опублікована у «Временнику Ставропігійского института» невідомого автора, яка містила короткий переказ Гошівського монастирського літопису про заснування чернечого осідку та історії появи чудотворної ікони Пресвятої Богородиці¹².

Отже, за період другої половини XIX – початку XX ст. історія Гошівської чернечої обителі стала предметом невеликих за обсягом науково-популярних нарисів, які ґрунтувались переважно на монастирському літописі, який частково опублікував В. Площанський. Однак вони привернули увагу української громадськості до Ясногірської пам'ятки, живий інтерес до якої з того часу не згасав.

Міжвоєнний період характеризувався появою низки наукових видань з історії Української Церкви в Галичині. Зокрема в праці відомого польського дослідника Владислава Хотковського, присвяченій ліквідації василіанських монастирів у Галичині, автор розкрив обставини закриття чернечих обителей у Сваричеві, Пацикові та інших місцях, а також заходи протоігумена василіан, провінціала Віктора Старожинського, завдяки яким вдалося відвернути ліквідацію 10-ти монастирів, серед яких були Гошівський, Погонський, Лаврівський та інші¹³.

Проблема чернечих пам'яток зацікавила відомого галицького історика Івана Крип'якевича, який вважав, що «історія монастирів могла б принести немало нового, як для історії Церкви, так і для історії культури»¹⁴. 1926 р. він зробив спробу скласти каталог середньовічних монастирів, однак про Гошівську обитель тільки згадав у переліку долинських чернечих осідків.

⁶ «Некоторые села Галицкой Руси (Изъ матеріаловъ собранныхъ Венед. М. Площанскимъ),» *Літературний Сборникъ, издаваемый Галицко-рускою Матицею*. (Во Львовѣ, 1870), 68–69.

⁷ Іван Франко, «Петрії і Довбушуки. Повість в трьох частях. Зібрання творів у п'ятдесяти томах,» *Повісті та оповідання (1875–1878)*, Т. 14, (Київ: Наукова думка, 1978), 7–245.

⁸ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. Т. III, (Warszawa, 1882), 168–169.

⁹ Edward Nowakowski, «O cudownych obrazach w Polsce Przenajświętszej Matki Bożej», *Wiadomości historyczne, bibliograficzne i ikonograficzne*. (Kraków, 1902), 205–206.

¹⁰ Alois Friedrich, *Historie Cudownych Obrazów Najświętszej Maryj Panny w Polsce*. Т. 2, (Kraków, 1904), 361–365.

¹¹ Sadok Barącz, *Cudowne obrazy Matki Najświętszej w Polsce*. (Lwów, 1891), 63.

¹² *Временникъ Ставропігійского института съ мѣсяцесловомъ на годъ обыкновенный 1895*. (Львовъ, 1895), 128–131.

¹³ Władysław Chotkowski, *Redukcje monasterów bazylikańskich w Galicji*. (Kraków, 1922), 27, 34–35, 43, 49.

¹⁴ Іван Крип'якевич, «Середньовічні монастирі в Галичині. Спроба каталогу,» *Записки Чина св. Василя Великого*, Т. II, Вип. 1–2, (Жовква, 1926), 76.

Низку видань 30-х рр. ХХ ст. підготували автори з числа василіан. Так, М. Каровець 1933 р. опублікував працю у двох частинах «Велика реформа чина св. Василя Великого 1882 р.», насичену різноманітними документальними джерелами про обставини проведення реформи ЧСВВ та її наслідки. У другій частині видання згадується про гошівського ігумена Мелетія Тибінку, який, на відміну від лаврівського ігумена Димитрія Жуковського, реформу не підтримав, через що монастир до його смерті 1920 р. керувався старими василіанськими правилами¹⁵.

Галицький історик, василіанин о. Роман Лукань 1935 р. у Львові опублікував каталог «Василіанські монастирі в Станиславівській єпархії», де помістив короткі відомості про 64 обителі. Це видання розглядалось як складник майбутньої багатотомної «Василіанської Енциклопедії». Однак Гошівський монастир до цього каталогу не було включено¹⁶.

1934 р. відомий український історик Микола Андрусак опублікував у Львові польською мовою біографічний нарис про Йосифа Шумлянського, в якому принагідно торкнувся теми Гошівської елекції української шляхти і духівництва, яка відбувалася 12 квітня 1667 р. для підтримки Й. Шумлянського перед обранням його на посаду Галицького єпископа. Такого ж характеру партикуляційний сеймик проведено у Сваричівському монастирі¹⁷.

Впродовж 30-х рр. ХХ ст. тема Гошівської обителі та її чудотворної ікони Пресвятої Богородиці не сходилла зі сторінок греко-католицьких періодичних видань. Серія статей у журналі отців василіан «Місіонар», який видали в Жовкві, за 1930 р. була присвячена численним випадкам зцілень завдяки чудотворній іконі Гошівської Богородиці¹⁸. У часописі «Нова Зоря» за 2 травня 1937 р. опубліковано нарис Осипа Назарука, редактора газети, відомого галицького громадсько-політичного діяча, про відвідини Ясногірської пам'ятки 23 січня 1937 р.¹⁹

До 200-літнього ювілею перенесення чудотворної ікони в Гошеві, який урочисто відзначили в краї впродовж 1937–1938 рр., було видано низку релігійно-популярних видань. Серед них: «Ясна Гора в Гошеві» о. Маркіяна Марисюка, «Двісті-ліття Гошівської Богородиці 1737–1937» о. Дам'яна Богуна, «Ясногірська Богомати в Гошеві» Михайла Федоріва²⁰. Вони мали загальнопізнавальний характер, сприяли популяризації культу Гошівської Богородиці й небувалому піднесенню паломницького руху прочан до Ясної Гори. Попри те, що інтерес до пам'ятки зростав, однак без виявлення документальних джерел і їхнього наукового аналізу гошівська проблематика загалом і далі зберігала популярний характер.

З утвердженням тоталітарного комуністичного режиму Українську греко-католицьку церкву було ліквідовано, Гошівську обитель закрито, а монастирництво не вивчали. Лише мистецтвознавчі аспекти теми, та й то в окремих випадках, ставали предметом дослідження, однак це не стосувалося іконостаса Гошівського монастиря.

Проте вивчення історії українського чернецтва не припинилося. У 50–80-х рр. ХХ ст. його підхопили українські дослідники в діаспорі. Переважно це були монахи Чину Святого Василя Великого, в першу чергу в США, Канаді, Італії. Нариси з історії українського

¹⁵ Каровець Михайло, *Велика реформа чина св. Василя В. 1882 р.* (Жовква, 1933).

¹⁶ Роман Лукань, *Василіанські монастирі в Станиславівській єпархії.* (Львів, 1935).

¹⁷ Józef Szymłański pierwszy biskup unicki Lwowski (1667–1708). Zapys biograficzny napisal Mikolaj Andrusiak. (We Lwowe, 1934), 23–24, 29.

¹⁸ «Цариця Карпат. Чудотворна Гошівська Мати Божа», *Місіонар*, май, 1930, число 5, 110–113; Число 6 (червень), 136–138; число 7 (липень), 161–162.

¹⁹ Осип Назарук, «По наших монастирях. На Ясній Горі в Гошеві», *Нова Зоря*, 2 травня, 1937.

²⁰ Маркіян Марисюк, ЧСВВ. *Ясна Гора в Гошеві. В 200-літню річницю перенесення чудотворної ікони Богоматері на Ясну Гору.* (Жовква, 1937); Дам'ян Богун, ЧСВВ. «Двісті-ліття Гошівської Богородиці 1737–1937», *Календар Місіонаря на 1937 рік.* (Жовква, 1937); Михайло Федорів. *Ясногірська Богомати в Гошеві. В 200-літній ювілей чудотворної ікони Богоматері в Гошеві.* (Стрий, 1937).

чернецтва опублікував у «Записках ЧСВВ» (Рим) о. А. Пекар²¹. У цьому ж виданні побачили світ праці І. Патрило²², Т. Коструби²³, М. Ваврика, присвячені історичному минулому окремих галицьких василіанських монастирів і Чину загалом. 1958 р. василіанин Михайло Ваврик у своїй книжці «По василіанських монастирях», виданій у Торонто, подав популярні історичні нариси про 22 василіанські обителі, серед них і Гошівський монастир на Ясній Горі²⁴. Автор акцентував увагу на духовній величі василіанських пам'яток, жертвній праці й самопожертві ченців. За духовним впливом на народні маси в Галичині автор надав першість Гошівському монастиреві з його знаменитою чудотворною іконою Пресвятої Богородиці. Разом з тим нариси пройняті гіркотою від усвідомлення трагічної долі всього василіанського Чину в Галичині, на Закарпатті і в країнах-сателітах СРСР.

1979 р. М. Ваврик у «Записках ЧСВВ» опублікував у Римі ґрунтовну узагальнюючу топографічно-статистичну розвідку «Нарис розвитку і стану Василіанського Чину XVII–XX ст.», присвячену 1600-літтю пам'яті Василя Великого. Дослідник зосередився на аналізі організаційної динаміки Чину впродовж сторіч, виокремивши при цьому «золоту добу» василіан – другу половину XVIII ст. Вивчення організаційного стану Василіанського Чину автор довів до післявоєнних часів. У додатках уміщено каталоги василіанських монастирів і ченців Святопокровської провінції за 1754, 1766–1767, 1780 роки, в яких подано відомості про монахів Крилоської, Пітрицької, Гошівської, Сваричівської, Пациківської, Погонської та інших обителей²⁵.

Перелік монастирів Львівської єпархії за 1731–1760 рр., де згадано Гошівський, Сваричівський, Пациківський, Болехівський, Пітрицький, Крилоський, Погонський, Соکیلський, Загвіздянський та інші, а також короткі повідомлення про їхній майновий стан, імена фундаторів і ченців опубліковано в римському виданні «Записки ЧСВВ», (серія «Litterae Basilianorum in terris Ukraine et Bielarusjae») ²⁶.

Серед студій українських дослідників у діаспорі, присвячених Ясногірській обителі, особливе місце займає праця гошівського ченця 1938–1944 років Марка Дирди «Ясна Гора в Гошеві», видана 1972 р. в Нью-Йорку²⁷. Без залучення документальних джерел, у науково-популярній формі автор зробив спробу висвітлити історію Гошівського монастиря в цілісному вигляді, при цьому спираючись на монастирський літопис, спогади ясногірських ченців і свої власні. Як і попередні дослідники, М. Дирда виводив початок обителі з 1570 р., однак без документального обґрунтування самої дати. Посилаючись на Гошівський монастирський літопис, він вважав, що засновником чернечого осідку був якийсь Кучулад з Тухольщини, а перенесення монастиря на Ясну Гору датував з 60-ми роками XVII ст. Автор детальніше зупинився на висвітленні діяльності гошівського ігумена Йосафата Ленкевича, зокрема того, які він побудував новий дерев'яний храм на початку 70-х рр. XVIII ст., а також обставин будівництва кам'яного монастиря і церкви в 30–40-х рр. XIX ст. стараннями Юліана Мокрицького. М. Дирда знайомить читача з топографічним

²¹ Атанасій Пекар, «Чернече життя Київської Русі в домонгольській добі», *Записки ЧСВВ*, т. XIII, (Рим, 1988), 15–65; «Нарис історії Василіанського Чину святого Йосафата», *Записки ЧСВВ*, т. 48, (Рим, 1992).

²² Ісидор Патрило, «Нарис історії Галицької Провінції ЧСВВ», *Записки ЧСВВ*, т. XI, (Рим, 1982), 43–130.

²³ Теофіл Коструба, «Василіанські монастирі в Белзі», *Записки ЧСВВ*, т. V, (Рим, 1967), 359–399.

²⁴ Михайло Ваврик, *По василіанських монастирях*. (Торонто, 1958), 161–178.

²⁵ Михайло Ваврик, *Нарис розвитку і стану Василіанського Чину XVII–XX ст. Топографічно-статистична розвідка*. (Рим, 1979), 26, 52, 56, 65–66, 118, 124, 136, 160, 177, 183, 194.

²⁶ *Litterae Basilianorum in terris Ukraine et Bielarusjae*, Vol. II: 1731–1760, (Роме, 1979), 102, 108, 109, 139, 140, 144, 146, 160, 182, 183.

²⁷ Марко Дирда, *Ясна Гора в Гошеві*. (Нью-Йорк, 1972).

розміщенням різноманітних об'єктів обителі, вперше робить опис іконостаса та інших образів, які зберігалися в соборному храмі наприкінці XIX – на початку XX ст.

Значну частину його книжки присвячено історії чудотворної ікони, наведено факти зцілень 20–30-х рр. XX ст. Особливу увагу зосереджено на масових прощах на Ясну Гору в 30-х рр. XX ст. Як очевидець і учасник подій автор подав цінні свідчення про обставини появи в Гошівському монастирі радянських військовиків у вересні 1939 р., а також битви за Ясну Гору між німецькими і радянськими військами в середині 1944 р. На завершення М. Дирда висловив впевненість, що інтригувала, в тому, що гошівська чудотворна ікона Пресвятої Богородиці надійно схована і свого часу повернеться на Ясну Гору.

1978 р. М. Дирда видав збірку цікавих спогадів «На Христовій ниві», де разом із висвітленням своєї богослужбово-відпустової практики розкрив драматичні обставини початку Другої світової війни, відступу польської армії, в якій воювали тисячі українців, перебіг воєнних подій німецько-радянської війни на терені Гошева²⁸.

Гошівська проблематика в діаспорі знайшла своє продовження в тритомному історико-мемуарному виданні «Стрийщина», у першому томі якого в рубриці релігійно-церковного життя вміщено статтю історика Григора Лужницького, присвячену розвитку Греко-католицької церкви на Стрийщині впродовж сторіч²⁹. При цьому автор зробив спробу простежити історію українських священницьких родин Стрийщини, Сколівщини, Болахівщини, Долинщини, Рожнятівщини, Жидачівщини. З огляду на те, що літописний засновник Гошівського монастиря Кучулад походив із с. Тухлі на Сколівщині, важливим слід вважати повідомлення дослідника про те, що згадане село, як і Сколе, передав братам Івашкові і Міці Волохам польський король Владислав Ягайло 1397 р. Варто зауважити, що подібні грамоти Владислава Ягайла про дарування Сваричева 1387 р. і Гошева 1397 р. братам Волохам наводять на думку, що легендарний Кучулад, про якого йдеться в Гошівському монастирському літописі, міг бути цілком реальним історичним персонажем на прізвище Волох (Волошин) часів Владислава Ягайла, якому за видатні заслуги перед Польською Короною було даровано великі маєтності на Бойківщині.

У невеликій замітці «Володарка Карпат» цього ж видання священник Мирон Стасів переповів відомі історії про гошівську чудотворну ікону Пресвятої Богородиці, почерпнуті з монастирського літопису. Отець Григорій Музичка торкнувся теми діяльності ігуменів на Ясній Горі від 70-х рр. XVIII ст. до XX ст., в основному спираючись на працю М. Дирди «Ясна Гора в Гошеві».

Загалом слід зазначити, що в працях українських дослідників у діаспорі історія Гошівської обителі так і не стала предметом комплексного наукового вивчення з використанням документальних джерел, до яких вони не мали доступу, а тому обмежувалися принагідними згадками в спогадах церковних діячів XIX–XX ст. Найбільшим здобутком таких зусиль була праця М. Дирди «Ясна Гора в Гошеві».

Доступ до архівних матеріалів у період незалежності України відкрив новий етап у вивченні історичного минулого Ясногірської обителі й інших чернечих осідків Галичини й України загалом. Побачили світ наукові видання, зокрема п'ятитомна «Історія української культури», десяти томна «Енциклопедія історії України», п'ятнадцятитомна «Україна крізь віки» та інші, в яких знайшли відображення окремі сторінки історії чернечих обителей України. Науковий співробітник Інституту народознавства НАН України Вікторія Тарас опублікувала монографію «Монастирські сади Галичини (X – середина XIX ст.)», в якій розкрила функціональне призначення, планувально-композиційні особливості та філософсько-символічний зміст монастирських садів середньовіччя, ренесансу, бароко. Автор торкнулася окремих аспектів Гошівського і Сваричівського монастирів³⁰. Інший

---

²⁸ Михайло Дирда, *Збірка. На Христовій ниві. Спомини.* (Нью-Йорк, 1978).

²⁹ Стрийщина. Історико-мемуарний збірник, Т. I, (Нью-Йорк, 1990), 271–318.

вчений цього ж інституту Ярослав Тарас у своїх двох широких виданнях «Сакральна дерев'яна архітектура українців Карпат. Культурно-традиційний аспект»³¹ і «Українська сакральна дерев'яна архітектура. Ілюстрований словник-довідник»³² узагальнив стоп'ятдесятилітній досвід наукових досліджень сакральної дерев'яної архітектури українців Карпат, висвітлив генезу об'ємно-планувальних рішень, розкрив ландшафтні й релігійні аспекти храмової архітектури, зокрема особливості гошівської пам'ятки.

За останні роки вийшли друком наукові праці археолога Богдана Томенчука, істориків Марії Вуянко і Романа Береста про окремі сакральні пам'ятки Прикарпаття XIII–XVIII ст. У монографії Р. Береста «Середньовічні монастирі Галичини. Житло і побут»³³ дослідник зробив спробу простежити процес зародження та розвитку середньовічного українського чернецтва, визначити його соціальну типологію, дослідити умови життя і побуту. Проте автор звернув більше уваги на вивчення монастирських пам'яток Львівщини і Тернопільщини.

Попри значну кількість опублікованих за роки незалежності України праць з історії чернецтва в Галичині, наукових досліджень з історії Гошева небагато. Серед них передусім привертає увагу ґрунтовна стаття львівського історика Остапа Середи про гошівського ченця 1862–1863 років Володимира Терлецького³⁴, відомого релігійного і громадського діяча, який завдяки своїм працям на початку 60-х рр. XIX ст. став одним з головних ідейних натхненників раннього українського народовства.

Лише на початку XXI ст. з'явилися власне наукові праці з використанням архівних джерел, присвячені Ясногрській чернечій обителі. До них належить книжка івано-франківського історика Ігоря Андрухів «Цариця Карпатського краю», видана 2002 р.³⁵ Автор зосередився на висвітленні історії монашого Чину Святого Василя Великого. У другому розділі, присвяченому минулому гошівських василіан, дослідник відійшов від панівної до цього схеми, яку запровадив Іриней Яворський 1857 р., за якою початок обителі виводився від 1570 р. І. Андрухів наполягав на тому, що початком діяльності Гошівського монастиря слід вважати 1509 р., оскільки саме тоді обитель було включено до реєстру Київської митрополії. Заступник настоятеля монастиря Іван Повх у листі до секретаря Станіславського обкому партії за 30 травня 1949 р. виводив початок чернечого осідку 1509 р. Крім того, автор вважав, що «славний лицар» Кучулад був не засновником монастиря в Чорному Ділку, а одним з його опікунів. Перенесення обителі на Ясну Гору, на думку дослідника, відбулося в 70–80-х рр. XVII ст. Відомі факти з історії гошівської пам'ятки І. Андрухів розкрив на широкому історичному тлі, використавши архівні матеріали державного архіву Івано-Франківської області, а також Галузевого архіву СБУ в Івано-Франківській області. Автор уперше торкнувся обставин ліквідації Гошівського монастиря 1950 р., простежив долю ув'язнених ченців. Третій розділ присвячено походженню чудотворної ікони й окремим фактам зцілення прочан.

2004 р. І. Андрухів опублікував монографію «Релігійне життя на Прикарпатті: 1944–1990 роки. Історико-правовий аналіз»³⁶, що ґрунтувалася на документальних джерелах

³⁰ Вікторія Тарас, *Монастирські сади Галичини (X – середина XIX ст.)*. (Львів, 2006), 101, 103.

³¹ Ярослав Тарас, *Сакральна дерев'яна архітектура українців Карпат. Культурно-традиційний аспект*. (Львів, 2007), 265, 413.

³² Ярослав Тарас, *Українська сакральна дерев'яна архітектура. Ілюстрований словник-довідник*. (Львів, 2008), 279.

³³ Роман Берест, *Середньовічні монастирі Галичини. Житло і побут*. (Львів, 2011).

³⁴ Остап Середи, «Aenigma ambulans: о. Володимир (Іпполит) Терлецький і “русська народна ідея” в Галичині,» *Україна модерна*, число 4–5, (Львів, 2000), 81–104.

³⁵ Ігор Андрухів, *Цариця Карпатського краю. Нарис історії Василянського чернецтва, монастиря та чудотворної ікони Матері Божої в Гошеві*. (Івано-Франківськ, 2002).

³⁶ Ігор Андрухів, *Релігійне життя на Прикарпатті: 1944–1990 роки. Історико-правовий аналіз*. (Івано-Франківськ, 2004).

місцевих архівів. Предметом історико-правового аналізу стало релігійне життя на Прикарпатті в післявоєнні роки, методи переведення греко-католицьких громад під юрисдикцію московської патріархії, а також зародження і розвиток руху за відновлення УГКЦ в краї. Розкрито заходи влади, спрямовані на ліквідацію всіх чоловічих і жіночих монастирів Станіславської області. 2010 р. І. Андрухів спільно з київським істориком О. Лисенком та івано-франківським дослідником І. Пилипівим видали книжку «Станіславська (Івано-Франківська) єпархія УГКЦ крізь призму сторіч: історико-релігійний аспект», у якій простежили діяльність єпархії, духовництва та їхні впливи на релігійне, культурно-просвітне і політичне життя краю.

Значний інтерес становить стаття івано-франківської дослідниці Марії Вуянко, яка зробила спробу висвітлити історію Пациківського монастиря. Залучення архівних документів дало змогу розкрити роль Андрія Жураківського в заснуванні чернечого осідку, простежити основні етапи минулого та з'ясувати топографію обителі³⁷.

Наукову монографію, присвячену василіанським монастирям Перемишльської єпархії кінця XVII–XVIII ст., видав 2015 р. дрогибицький історик Юрій Стецик³⁸. Того ж року він опублікував словник біограм василіанського чернецтва Перемишльської єпархії другої половини XVIII ст., в якому поміщено біографічні дані низки гошівських ченців, зокрема Спиридона Бялогорського, Юстія Височанського, Діонісія Вишенського, Леоніда Вороновича, Еразма Зінкевича і Йосипа Комажанського³⁹.

Зберігає інтерес до історії Василіанського Чину загалом і до Гошівської обителі зокрема сучасна польська історіографія. 2014 р. історик Беата Лоренс опублікувала присвячене Василіанському Чині 1743–1780 рр. ґрунтовне дослідження, в якому розкрила діяльність владних інституцій ЧСВВ, організаційний і майновий стан монастирів, зокрема Гошівського, висвітлила душпастирську, шкільну й культурно-освітню працю ченців⁴⁰. Вона також видала історичні розвідки про Лаврівський, Унівський й Гошівський монастирі⁴¹. Стаття про історію Гошівської обителі у XVIII ст. важлива з погляду археографії теми. Автор опрацювала багато писемних джерел, почерпнутих в українських і польських архівосховищах і наукових бібліотеках, що дало їй змогу розкрити різноманітні аспекти діяльності гошівських ченців, простежити вплив чудотворної ікони Пресвятої Богородиці на розвиток обителі як визначного відпустово-паломницького осередку в Галичині. На основі інвентарів Гошівського монастиря 1803, 1808, 1813 років, інших різноманітних архівних документів дослідниця відтворила персональний склад ігуменів XVIII ст., показала господарський стан обителі, здійснила опис монастирського майна та бібліотеки.

Історичний огляд відпустових місць Галичини, зокрема Гошева, здійснили магістри Роман Кордонський, Евеліна Мачка і Роман Цибулькін⁴². У своїй книжці, присвяченій участі греко-католицького духовництва в національно-визвольній боротьбі міжвоєнного періоду, Флорентина Ремемюк торкнулася проблеми участі гошівських ченців Богдана

---

³⁷ Марія Вуянко, «З історії монастирів Долинщини: монастир Успення Пречистої Діви Марії в Пацикові», *Наукові записки*, Випуск 5–6, (Івано-Франківськ, 2001): 20–29.

³⁸ Юрій Стецик, *Василіанські монастирі Перемишльської єпархії (кінець XVII–XVIII ст.)*. (Жовква, 2015).

³⁹ Юрій Стецик, *Василіанське чернецтво Перемишльської єпархії (другої половини XVIII ст.): словник біограм*. (Жовква, 2015), 39, 47, 48, 54, 94, 107.

⁴⁰ Beata Lorens, *Bazylianie prowincji koronnej w latach 1743–1780*. (Rzeszow, 2014).

⁴¹ Beata Lorens, «Bazyliński klasztor św. Onufrego w Ławrowie w XVII–XVIII wieku,» *Nasza Przyszłość*, Vol. 109, (2008), 55–85; «Monaster Bazylianski w Hoszowie w XVIII wieku,» *Карпати: людина, етнос, цивілізація*, no. 6, (Івано-Франківськ, 2016): 17–26.

⁴² Roman Kordonsky et al., «Miejsca odpustowe Kościoła greckokatolickiego na Ukrainie,» *Kwartalnik naukowy*, no. 1 (17), (1914): 189–207.

Соколовського і Миколи Дирди в поширенні ідеї незалежності Закарпатської України навесні 1939 р., за що її притягнула до відповідальності польська влада⁴³.

Оригінальністю підходу відзначається публікація доцентів Львівського лісотехнічного університету мистецтвознавця Р. Одрехівського та інженера С. Мергеля «Духовний центр Пресвятої Діви Марії на Ясній Горі в Гошеві»⁴⁴, в якій автори розкрили свою візію архітектурних особливостей майбутньої лаври Пресвятої Діви Марії на Ясній Горі. Навколишнє ландшафтне середовище Гошева надихнуло дослідників на грандіозний проект побудови Марійського духовного центру на Ясній Горі. Сподіваємося, що архітектурні ідеї, які запропонували автори, стануть у пригоді майбутнім будівничим величного храму на Ясній Горі.

Свій внесок у пізнання гошівського феномену зробили місцеві краєзнавці. Ще 1994 р. Ігор Сеньків видав невеличку брошуру «Історія Гошева і Гошівського монастиря»⁴⁵. Краєзнавець Михайло Борис 2012 р. опублікував широкий нарис з історії села Гошева, другий розділ якого присвятив переказові історичного минулого Ясногірської обителі⁴⁶. Значний інтерес із погляду ілюстративного матеріалу становить робота Ольги Кіс «Гошів. Історія Ясної Гори і чудотворної ікони», видана у Львові 2016 р.⁴⁷, в якій авторка помістила численні світлини і поштівки Гошева ще з початку ХХ ст.

Підсумовуючи короткий історіографічний огляд наукових досліджень гошівської проблематики за останні 160 років, слід зазначити, що зусиллями українських і деяких польських дослідників другої половини ХІХ – початку ХХ ст., а потім міжвоєнного періоду було зроблено чимало для популяризації історичного минулого пам'ятки, визначного паломницько-відпустового осередку в Галичині. Як наукову проблему історію Гошівського монастиря вперше окреслили українські вчені з числа василіан у діаспорі, а згодом розвинули за роки незалежності України у своїх працях українські і польські автори. Проте комплексне наукове дослідження визначної пам'ятки й досі відсутнє.

З 2015 р. вчені Інституту історії, етнології і археології Карпат Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника здійснюють цілеспрямоване історіографічне, археографічне, археологічне й мистецтвознавче дослідження Гошівської обителі. За цей час виявлено сотні різновидових за змістом і походженням документів і матеріалів, почерпнутих в архівах і наукових бібліотеках Львова, Івано-Франківська, а також Варшави, Перемишля і Відня.

Загалом джерела з історії Гошева за типологічно-видовою ознакою можна поділити на писемні, речові, зображальні та інші. Писемні історичні джерела за змістом ділять на кілька видів: 1) писемні рукописні твори гошівських ченців, або наративні джерела, зокрема Гошівський монастирський літопис, а також октоїхи, ірмолої, синодики, пом'яники тощо; 2) історико-правові, або актові матеріали (грамоти, привілеї, ухвали, постанови і розпорядження, накази та інструкції, судові документи, протоколи інвентарних описів, заповіти); 3) епістолярні джерела – листування ігуменів з василіанськими монастирями, церковними ієрархами, представниками світської влади; 4) просопографічні матеріали, що містять відомості про життя ченців, зокрема каталоги, біографи монахів, некрологи; 5) бібліографічні джерела, серед яких стародруки, каталоги монастирської бібліотеки, описи втрачених монастирських архівів.

⁴³ Florentyna Rzemieniuk, *Walki polityczne grekokatolickiego duchowieństwa o niepodległość Ukrainy w okresie II Rzeczypospolitej (1918–1939)*. (Siedlce, 2003), 59, 93.

⁴⁴ Роман Одрехівський, Сергій Мергель, «Духовний центр Пресвятої Діви Марії на Ясній Горі в Гошеві,» *Науковий вісник НЛТУ. Збірник науково-технічних праць*, Вип. 25, (2015), 398–406.

⁴⁵ Ігор Сеньків, *Історія Гошева і Гошівського монастиря*. (Долина, 1994).

⁴⁶ Михайло Борис, *Під покровом Богородиці. Гошів*. (Брошнів-Осада, 2012).

⁴⁷ Ольга Кіс. *Гошів, Історія Ясної Гори і чудотворної ікони*. (Львів, 2016).

Унікальною рукописною пам'яткою Ясногірської обителі є Гошівський монастирський літопис, або «Книга історії монастиря Гошівського Чину Святого Василя Великого, в якій всі давності, спустошення, реставрації і зростання місця, ласки добродійного люду, захоронення найбільш значні вписано», започаткований 7 травня 1767 р. «з розповіді славного Йосафата Сідлецького за словами Петра Іжевського». Ігумен монастиря Петро Іжевський, очевидно, і розпочав літопис, який потім продовжували ченці прийдешніх поколінь. Цілісного автентичного варіанта літопису досі не виявлено. Після арешту гошівських монахів у березні 1950 р. він безслідно зник. До наших днів дійшли тільки три окремі фрагменти рукопису: початковий, архівний, названий «Книга історії монастиря Гошівського...» за 1767 р., писаний польською мовою; другий фрагмент, який опублікував Володимир Площанський 1878 р. і який стосувався історії чудотворної ікони Пресвятої Диви Марії разом з переліком зцілень прочан за 1737–1787 рр. Написаний він так званим язичієм – сумішшю церковнослов'янської, російської і української мов. Третю, відому нам частину літопису опублікував священник Михайло Тиндюк з Кимполунга (Буковина) в газеті «Слово» за квітень 1886 р. «язичієм». У своїх спогадах про багатолітнього гошівського ігумена, відомого церковного і громадського діяча Модеста Мацієвського М. Тиндюк зазначав, що той власноручно вів монастирську хроніку до останніх днів життя. Його записи стосувалися релігійно-церковного, етнокультурного і суспільно-політичного життя краю 40–60-х рр. ХІХ ст. З багаторічними перервами літопис, очевидно, вели до 20–30-х рр. ХХ ст.

Погано збережена початкова частина літопису, виявлена в Центральному державному історичному архіві України в м. Львові у фонді 408 (Греко-католицький митрополичий ординаріат 1863–1945 рр.)⁴⁸, у досить плутаній формі розповідає, як заснував обитель в Чорному Ділку «славний лицар» Кучулад з Тухольщини з-за Бескидів*. Однак котрого року чи сторіччя це відбувалося, не вказано. Відсутня в тексті дата ймовірного заснування чернечого осідку в Чорному Ділку – 1570 р., поширена в переважній більшості видань ХІХ–ХХ ст. Натомість в літописі чітко зазначено, що монастир на Ясну Гору було перенесено 1729 р. Принагідно згадується гошівський поменник 1629 р., який досі не виявлено.

Невеликий фрагмент літопису присвячено «ротмістру війська Його королівської величності Яна ІІІ» Євстахієві (Станіславу) Шумлянському, який надав пожертву монастирю в Чорному Ділку, очевидно, 1657 р. Згодом він прийняв чернечий постриг, а після смерті «тут» (?) похований під великим вівтарем. Село Гошів він одержав у спадкове володіння від своєї дружини Анни з Елізарів-Некрилів Гошовської.

У літописі йдеться також про напад орди, місцева шляхта під проводом Степана Братківського обороняла Ясну Гору від татар, проте дату події не вказано.

Цілу сторінку літопису присвячено благодійникам монастиря, серед яких згадується Львівський єпископ Йосип Шумлянський, каштелян каменецький Станіслав Косаківський, каштелянова Корчинська зі Снятина, староста бахтинський Дідушицький, старостина Могильницька та інші.

Широкою є друга частина Гошівського літопису, яку опублікував В. Площанський. Вона включала свідчення шляхтича Миколи Гошовського про історію чудотворної ікони Пресвятої Богородиці, а також випадки зцілень, які зафіксували монахи. Як уже

---

⁴⁸ Книга історії монастиря Гошівського Чину Святого Василя Великого, в якій всі давності, спустошення, реставрації і зростання місця, ласки добродійного люду, захоронення найбільш значні вписано, 7 травня 1767 р., Центральный державный исторический архив Украины у м. Львові (далі – ЦДІА України м. Львів), ф. 408, оп. 1, спр. 975, арк. 1–3.

* Село в сучасному Сколівському районі Львівської області.

зазначалося, впродовж 1737–1787 рр. ченці зареєстрували 96 випадків зцілень хворих прочан. У 1787–1872 рр., тобто 85 років, записи не велися⁴⁹.

Відновив монастирський літопис, очевидно, Модест Мацієвський, який з 1874 р. став ігуменом на Ясній Горі. Його третя частина пам'ятки була присвячена церковно-релігійним, культурно-освітнім і суспільно-політичним процесам у Галичині 60–70-х рр. XIX ст., пов'язаним з польсько-українським протистоянням, боротьбою за збереження української мови, культури, традицій, проти латинізації церковних обрядів, зародженням народовського руху і його протиборством з русофілами. Отже, М. Мацієвський у своїх нотатках вийшов за межі суто монастирської проблематики і як активний церковний і громадський діяч торкнувся актуальних на той час тем суспільного розвитку, які хвилювали свідомі верстви українства в Галичині. Очевидно, що опублікована в газеті «Слово» за 1886 р. частина монастирського літопису була тільки фрагментом роздумів М. Мацієвського про різноманітні аспекти життя українського народу, його церкви й Гошівської обителі зокрема⁵⁰.

Цінною рукописною пам'яткою XVII–XIX ст. є монастирський поменник, який має повну назву «Поменник монастиря Гошівського Преображення Господнього року 1662 липня 11. Списано за повелінням пана отця Йосифа Ліщинського ігумена на той час будучого». Він виявлений у відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки імені Василя Стефаника. Писаний півуставом і скорописом, він нараховує 72 аркуші⁵¹. За структурою традиційно ділиться на родову й іменну частини. До поменника внесено понад 300 родових записів переважно XVIII ст. Початкова частина поминальних записів присвячена ігуменам Гошівського монастиря, зокрема Йосифові Луканському, Йосифові Гошовському-Кубаричу, Юліанові Мокрицькому, а також ієромонахам Григорієві Гошовському-Сенкевичу, Антонієві Площанському, Венедиктові Барнатовичу, Гedeонові Балицькому, Інокентієві Гошовському та іншим. У поменнику містяться записи про київського воєводу Івана Виговського, войськового (суддю) землі Галицької, фундатора Пацківського монастиря Андрія Жураківського, жидачівського мечника Станіслава Старшинського, первонаачальника уряду м. Долини Андрія Маркевича, чернігівського старосту Костянтина Туркула (1718), пугарського князя Іоана Маркевича, закрочимського чесника Станіслава Гумовського (1718), носівського старосту Григорія Гуляницького і багатьох інших.

Друга частина поминальних записів згрупована за населеними пунктами – містами і селами краю. Серед них поминання з Болехова, Дрогобича, Жидачева, Львова, Долини, Галича, Гошева, Дерині, Чолганів, Витвиці, Довжки, Велдіжа, Струтина, Вишкова, Тухлі, Княжолуки, Мізуня, Крехова і Рахині, що свідчить про те, що місцеве населення дуже шанувало Ясногірську обитель. Деякі записи, присвячені представникам шляхти, виділені великими буквами, іноді прикрашені рисунками релігійного змісту. В «уписах» про селян подекуди відзначено їхню працьовитість, як наприклад у поминанні селянина Федора Сердюка – «Сей упис працьовитого раба Божого Федора назвиськом Сердюк року Божого 1711». Дослідження монастирського поменника перебуває на початковому етапі й потребує дальшого вивчення, детального кодикологічного опису. Триває пошук інших рукописних пам'яток гошівських ченців, зокрема й згаданого в монастирському літописі поменника 1629 р. Дослідники докладають зусиль до пошуку рукописної спадщини

⁴⁹ Венедикт Площанський, *Монастир̄ чина св. Василя Великого на Ясно́й Горі въ Гошевѣ зъ чудотворною іконою Пресвято́й Богородици сливущею чудесами*. (Львовъ, 1878), 16–42.

⁵⁰ Михайло Тиндюк, «о. Модестъ Григорьевичъ Мацѣвскій,» *Слово*, 1, 3 Априля 1886.

⁵¹ Поменник монастиря Гошівського Преображення Господнього року 1662 липня 11, Львівська національна наукова бібліотека імені Василя Стефаника. Відділ рукописів. ф. 3, оп. 1, спр. МВ–437, арк. 1–72.

Сваричівського, Пациківського і Болахівського монастирів, що були приєднані до Гошівської обители, через що їхня історія стала складником історичного минулого Ясної Гори.

В основу вивчення історії Гошівського монастиря покладено виявлені в архівосховищах України документи і матеріали, які вперше введено в науковий обіг. Значна їхня частина зосереджена в архівних і бібліотечних установах Львова. В Центральному державному історичному архіві України м. Львова у фонді 7 (Жидачівський гродський суд, м. Жидачів, Львівської землі, Руського воєводства 1435–1783 рр.), у так званих Чистових і Чорнових книгах уписів угод, донесень і облят виявлено десятки актових документів про пожертви монастиреві грошей, угідь, застави земельних ділянок, заповітів майна у зв'язку з бажанням бути похованим на монастирському кладовищі Гошівського монастиря, фундаційні грамоти Пациківській і Сваричівській обителям, матеріали судових тяжб, позови ігуменів, реляції і конфіскаційні акти судових виконавців тощо.

У фонді 684 (Протоігуменат монастиря Чину св. Василя Великого, м. Львів. 1772–1946 рр.) містяться грамота польського короля Августа II про позов Гошівського монастиря до судового трибуналу в Любліні за 1721 р., реєстр витрат трьох тисяч злотих, які дарував Й. Шумлянський, а також матеріали візитацій, інвентарних описів 1801, 1813 рр., які дають уявлення про господарський стан обители, перелік книг, дозвіл на будівництво нової церкви за 13 травня 1834 р., лист ігумена щодо відкриття тривіальної школи на Ясній Горі від 29 липня 1845 р. Особливу цінність для історії монастиря становить письмове свідчення Миколи Гошовського про чудотворну ікону Пресвятої Діви Марії, а також грамота Львівського єпископа Афанасія Шептицького про визнання чудотворною ікони Пресвятої Богородиці за 11 липня 1737 р.

Фундаційні грамоти, заяви, заповіти, документи про заставу земельних володінь, пожертви грошей чернечій обители виявлено у фонді 5 (Галицький гродський суд, м. Галич, Галицької землі, Руського воєводства 1435–1783 рр.) та у фонді 408 (Греко-католицький митрополичий ординаріат 1863–1945 рр.).

У фондах 3 (Монастирі василіан), 77 (Петрушевич А.), 141 (Чоловський О.) відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника зберігаються документи про висвячення Афанасія Шумлянського в сан Луцького єпископа й прийняття обітниць на Ясній Горі за 8 травня 1687 р., артикули Унівського синоду 14 серпня 1711 р., які підписав гошівський ігумен Сильвестр, а також декрет Галицького митрополита Афанасія Шептицького про приєднання до Гошівської обители монастирів у Сваричеві, Пацикові і Болахові від 19 жовтня 1745 р., матеріали про функціонування школи на Ясній Горі 1744 р., довідка про викладачів школи василіанських студій у Гошеві за 1790 р., дозвіл ченцям римо-католицького обряду відвідувати чудотворну ікону Найсвятішої Діви Марії, який видала Львівська консисторія 21 січня 1786 р., декрет Галицького губернського управління про збереження Гошівського монастиря та приєднання до нього Задарівської обители за 4 травня 1799 р., зведена таблиця гошівських ігуменів за 1803–1932 рр. та інші важливі матеріали.

Великий масив документів зосереджено в Галузевому архіві УСБУ в Івано-Франківській області у фонді 5 (Реабілітовані). В основному це протоколи допитів і обшуків гошівських ченців, постанови про висунуті їм звинувачення, арешти, які проводили репресивні органи 1949–1950 рр. Документи і матеріали, виявлені в Державному архіві Івано-Франківської області, фонд ФР388 (Управління в справах національностей, міграцій та релігій Івано-Франківської облдержадміністрації, м. Івано-Франківськ), фонд ФР389 (Уповноважений в справах православної церкви при Раді Міністрів СРСР по Івано-

Франківській області 1944–1966 рр.), архівах Крехівського і Гошівського монастирів, проливають світло на обставини закриття чернечої обителі на Ясній Горі, репресивні заходи радянської влади, передачу приміщень монастиря Дитячому будинку, процес його відродження на початку 1990-х років.

До вивчення документальних інформаційних ресурсів з історії Гошівського монастиря вперше залучено цінні архівні джерела з Австрійського державного архіву у Відні (Osterreichisches staatsarchiv), зокрема Загального адміністративного архіву (Allgemeines Verwaltungsarchiv). У фондах «Давні культу (некатолицькі)», «Грецька церква», «Надвірна канцелярія» містяться документи і матеріали з історії галицьких монастирів у Пітричі, Загвізді, Погоні, Сваричеві, Гошеві, Луці, Угорниках та інших місцях. Тут виявлено низку документів про фінансово-господарський стан Гошівської обителі за XVIII ст., яких досі не вдавалося віднайти у вітчизняних архівосховищах, зокрема майнову довідку монастиря за 8 жовтня 1781 р., матеріали фундацій, доходів і витрат від 21 січня 1783 р., 26 лютого 1784 р., декрет Надвірної військової ради про ліквідацію чернечого осідку на Ясній Горі за 8 вересня 1787 р., звернення галицького губернатора Йосифа Бригідо до Надвірної ради з пропозицією відкласти ліквідацію монастиря, дозвіл Надвірної ради на відтермінування закриття обителі в Гошеві від 15 жовтня 1789 р.

У Головному архіві давніх актів у Варшаві (Archiwum Głównego akt dawnych w Warszawie) у фонді 7 (Archiwum Skarbu Koronnego z lat 1388–1826) зосереджено значну кількість інвентарів, люстрацій Галицького, Калуського, Долинського, Рогатинського та інших староств Руського воєводства, серед яких виявлено матеріали про Гошівську церкву і священика за 1530 р. і 1542 р. У люстрації Галицької землі за 20 серпня 1554 р. вміщено відомості про гошівських ченців. Каталог бібліотеки Сваричівського монастиря знайдено в Бібліотеці народовій у Варшаві (Biblioteka Narodowa w Warszawie). Тут також виявлено каталоги бібліотек монастирів у Пітричі, Погоні, Загвізді, Луці, Угорниках, Скиті, Драгомирні і Путні.

У Державному архіві в Перемишлі (Archiwum państwowe w Przemyślu) у фонді 142 (Archiwum Biskupstwa Grekokatolickiego w Przemyślu) знайдено оригінал грамоти Київського митрополита Антона Вінницького про номінацію гошівського постриженця ігумена Лаврівського монастиря Георгія Гошовського 8 вересня 1667 р. Перемишльським єпископом, а також тестамент Й. Шумлянського про поховання тіла його батька в монастирській церкві в Гошеві. Серед архівних документів виявлено також матеріали про організаційний стан чернечої обителі за 1756 р.

Окрім писемних джерел з історії Гошівського монастиря, почерпнутих у вітчизняних і зарубіжних архівах та наукових бібліотеках, іншу невелику групу становлять документи і матеріали, подані в українських, російських і польських виданнях середини XIX–початку XXI ст. Декілька документів з історії Гошівської обителі було опубліковано в Росії. Так, в «Актах, относящихся къ истории Западной Россіи, собранных и изданных Археологическою комиссіею» 1848 р. опубліковано грамоту православного духівництва Галицької і Подільської земель за 6 червня 1539 р. до Київського митрополита Макарія щодо визнання львівського міщанина Макарія Тучапського, якого вони вибрали на сан намісника Галицької митрополії, оскільки гошівський настоятель зайнятий у Жидачеві⁵². У десятому томі «Архива Юго-Западной Россіи» поміщено документи з історії монастиря в Гошеві, почерпнуті з російського архіву закордонних справ. У першій частині тому опубліковано ухвалу елекції шляхти й духівництва Жидачівської округи, що відбулася в Гошівській

⁵² Акты, относящиеся къ истории Западной Россіи, собранные и изданные Археологическою комиссіею. Т. II. (1506–1544). (Санктъ-Петербургъ, 1848), 349–350.

обителі 12 квітня 1667 р.⁵³. В частині першій дванадцятого тому того ж видання вміщено документ про пожертву Львівського ставропігійського братства для монастиря в Гошеві 11 січня 1715 р.⁵⁴.

Свій внесок в археографічне дослідження історії Гошівського монастиря здійснив Антоній Петрушевич, який у «Сводной Галицько-русской летописи съ 1600 по 1700 годъ» опублікував різноманітні документи з історії обителі в Чорному Ділку, про що зазначалося вище. Він же 1882 р. видав у «Przeegladi archeologisznym» у Львові грамоту польського короля Владислава Ягайла за 13 жовтня 1387 р. про дарування с. Сваричева Іванові й Бочкові Волохам⁵⁵. Ще одну грамоту Владислава Ягайла за 1397 р. про дарування с. Гошева Михайлові Волошину опублікував упорядник видання «Грамоти XIV ст.» М. Пещак у Києві 1974 р.⁵⁶.

Два документи з новітньої історії Гошівського монастиря було оприлюднено аж на початку ХХІ ст. у виданні Володимира Сергійчука «Нескорена церква. Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу»⁵⁷. Одним з них, датований березнем 1950 р., були секретні пропозиції уповноваженого Ради в справах релігійних культів при Раді Міністрів СРСР по УРСР П. Вільхового заступникові Голови Ради Міністрів УРСР Л. Корнійцю щодо ліквідації монастирів греко-католицької церкви Львівської та Станіславської областей. Другим документом за 24 червня 1950 р. була секретна інформаційна записка секретаря Станіславського обкому КП(б)У М. Слоня секретареві ЦК КП(б)У Л. Мельникову щодо ліквідації Гошівського чоловічого монастиря.

Підсумовуючи, слід зазначити, що від середини ХІХ ст. і до наших днів Гошівський монастир, незважаючи на велику зацікавленість і популярність у народі, так і не став предметом ґрунтовного археографічного й історіографічного вивчення. За цей час було опубліковано всього п'ять документів з історії обителі. Як уже зазначалося, внаслідок пошукової роботи, яку провели вчені Інституту історії, етнології і археології Карпат Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, виявлено масив унікальних історичних джерел, який нараховує сотні документів з історії Ясногірського монастиря. Однак евристична, камеральна й едиційна робота, яка включає пошук історичних джерел, їхній науковий опис та публікацію, триває, оскільки цілі історичні періоди й окремі теми з минулого обителі наразі не підкріплені археографічно. Досі відсутні відповіді на цілу низку важливих питань, зокрема стосовно обставин заснування чернечого осідку в Чорному Ділку, його розвитку в ХVІ–ХVІІ ст., а також у ХІХ – першій половині ХХ ст., обставин ліквідації, долі ченців, відродження обителі наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Невід'ємним складником історії монастиря слід розглядати історичне минуле Сваричівського, Пациківського і Болехівського чернечих осідків, які у ХVІІІ ст. були підпорядковані Гошівському монастиреві.

---

⁵⁵ Antony Petruszewisz, «Materiały historyczne 1387. Władusław Jagiello potwiezda Iwanowi i Boczkwowi Wołachom I potomstwu ich posiadanie wsi Swaryczów w powiecie Żydaczówskim. W Żydaczowie 13 pazdziernika 1387,» *Przeegląd archeologiczny*. (Lwów, 1882): 74–77.

⁵⁶ Михайло Пещак, *Грамоти XIV ст.* (Київ, 1974), 131–132.

⁵⁷ Володимир Сергійчук, *Нескорена церква. Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу*. (Київ, 2001), 249–272.

⁵³ Архивъ Юго-Западной Россіи, издаваемый Коммиссією для разбора древнихъ актовъ Часть I, Том X. (Київ, 1904), 203–206.

⁵⁴ Архивъ Юго-Западной Россіи, издаваемый Коммиссією для разбора древнихъ актовъ Часть I, Том XII. (Київ, 1904), 334–335.

HOSHIV YASNOGIRSK MONASTERY: THE STATE AND PROSPECTS OF RESEARCH

MYKOLA KUGUTYAK

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Institute of History, Political Sciences and International Relations
Department of Ethnology and Archeology
street T. Shevchenko, 57, Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76000

SUMMARY

The article first attempts to study the historiography and sources study of the history of the Basilian Hoshiv Monastery, which played an important spiritual, cultural and historical role in the history of the Ukrainian Church for centuries. Yasnogirsk monastery became a national shrine, an outstanding pilgrimage-vacational center of Galicia and that was connected with the placement in the monastery church of the miraculous icon of the Blessed Virgin in 1737.

Historiographical review of scientific researches of Hoshiv problems during 160 years showed that Ukrainian authors of the second half of the nineteenth century and 20 - 30s of the twentieth century had made much efforts to popularize the historical past of the monument. In particular, a number of editions of Damian Bohun, Markiyan Marysyuk, Mykhailo Fedoriv and others, which were of a generally cognitive nature, were published to give special honor to the 200-year anniversary of the miraculous icon in Hoshiv, which was solemnly commemorated in the province during 1937-1938. As a scientific problem, the history of the Hoshiv Monastery was first outlined by Ukrainian scholars from the Basilians in the diaspora. Among the publications of Ukrainian scholars in the diaspora dedicated to the Yasnogirsk monastery, a special place is taken by the work of the Hoshiv monk Marko Dyrda from 1938–1944. Hoshiv problems has been regarded during the years of Ukraine's independence in the writings of Ukrainian and Polish authors. There were scientific works on the newest history of Yasnogirsk Monastery which had used archival sources. The books of Ivano-Frankivsk historian Igor Andrukhiv are included there. The Polish scientist, Beata Lawrence, published historical works devoted to the Hoshiv monastery in the 18th century, as well as works about Lavra and Univ monasteries. However, these and other researchers' works concerned only individual periods, or aspects of the historical past of the Yasnogirsk shrine. There is still no complex historiographical and archaeological study of the monument history. It is enough to say that only 5 documents on the history of the monastery have been published by now.

Since 2015, scientists of the Institute of History, Ethnology and Archeology of the Carpathians of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University have carried out a purposeful historiographical, source-study and archaeological research of the Hoshiv Monastery. Hundreds of various in content and origin documents and materials have been discovered in the archives and scientific libraries of Lviv, Ivano-Frankivsk, as well as Warsaw, Przemysl, Vienna during this time. Among them, the unique manuscript of Yasnogirsk monastery is a monastic chronicle, or «Book of the history of the monastery of the Hoshiv Rank of St. Basil the Great», founded on May 7, 1767. To date, three separate fragments have come to our attention. No less important is the manuscript of the seventeenth and nineteenth centuries is the Hoshiv pomennyk of 1662.

In addition to the written sources on the history of Hoshiv collected in domestic and foreign archives and scientific libraries, another small group of documents and materials were published in the Ukrainian, Russian and Polish editions of the mid-nineteenth and early twenty-first centuries.

Eristic, chamber and editor work which includes the search for historical sources, their scientific description and publication continues, as historical periods and separate themes from the past are not supported archaeographically. There are still no answers to a number of important issues, including the circumstances concerning the establishment of the monastic monk residence in Chorny Dilok, its development in the seventeenth to eighteenth centuries, a number of topics need to be clarified from the history of Yasnaya Gora in the XVIII, as well as from the 19th to the first half of the 20th century, the circumstances of the liquidation of the monastery, the fate of the monks, as well as the revival of the monastery at the end of the twentieth - the beginning of the XXI century. An integral part of the history of the Yasnogirsk Monastery should be the historical past of the Svarichivsky, Patsikivsky and Bolekhivsky monastic settlements, which were in the 18th century subordinated to Hoshiv monastery.

Key words: Hoshiv Monastery, Basilians, Chorny Dilok, Yasnaya Gora, miraculous icon of the Blessed Virgin, historiographical and archaeological research.

REFERENCES

- Akty, referring to the histories of Western Russia, collected and published by the Archaeological Commission, Vol. II (1506–1544). St.-Petersburg, 1848. (in Ukrainian).
- Andruhiv, Igor. *Religious life in the Carpathian region: 1944-1990. Historical and legal analysis*. Ivano-Frankivs'k, 2004. (in Ukrainian).
- Andruhiv, Igor. *Queen of the Carpathian region. Essay on the history of the Basilian monastic monastery and miraculous icon of the Mother of God in Hoshiv*. Ivano-Frankivs'k, 2002. (in Ukrainian).
- Archive of south-western Russia published by the Commission for the occasion of ancient acts Part I, Vol. X. Kiev, 1904. (in Ukrainian).
- Archive of south-western Russia published by the Commission for the occasion of ancient acts Part I, Vol XIII. Kiev, 1904. (in Ukrainian).
- Baptist of the Monastery of Hoshivsky Transfiguration of the Lord's Day July 1662, 11, Lviv National Scientific Library named after Vasyl Stefanyk. Department of Manuscripts, Fund 3, Series 1, File MB-437.
- Barach, Sadok. *Wonderful paintings of the Mother of God in Poland*. Lviv, 1891. (in Polish).
- Berest, Roman. *Medieval monasteries of Galicia. Housing and everyday life*. Lviv, 2011. (in Ukrainian).
- Bogun, Demian. (OSBM). «The clear mountain in Hoshiv (to the 200th anniversary of the Hoshiv Icon of the Mother of God), 1937–1938 years,» *Missionary Calendar for 1937*. Zhovkva, 1937. (in Ukrainian).
- Boris, Myhailo. *Under the Protection of the Virgin. Hoshiv*. Broshniv-Osada, 2012. (in Ukrainian).
- Chotkowskiy, Vladyslav. *Reductions of Basilian monasteries in Calicja*. Cracow, 1922. (in Polish).
- Kis, Olga. *Hoshiv. The History of the Clear Mountain and the Miraculous Icon*. Zovkwa: Missioner, 2016. (in Ukrainian).
- Dyrda, Marko. *The clear mountain in Hoshiv*. New York, 1972. (in Ukrainian).
- Dyrda, Marko. *Collection. On the Field of Christ. Remembers*. New York, 1972. (in Ukrainian).
- Franko, Ivan. «Petri and Dovbuschiki. Tale in three parts. A collection of works in fifty volumes», Vol. 14. *Stories and Stories (1875-1878)*, Kyiv: Naukova Dumka, 1978. (in Ukrainian).
- Friedrich, Alois. *Historye of Miraculous Paintings of the Blessed Virgin Mary in Poland*. Vol. 2, Crakow, 1904. (in Polish).
- Fedoriv, Michaylo. *Yasnogorsk Bogomat in Goshiv. On the 200th anniversary of the miraculous icon of Our Lady in Hoshev*. Stry, 1937. (in Ukrainian).
- Geographical dictionary of the Kingdom of Poland and other Slavonic countries. Vol. III. Warscawa, 1882. (in Polish).
- Jozyf Shimansky, the first Uniate Bishop of Lviv (1667-1708). Biographical record was written by Mikolaj Andrusiak. In Lviv, 1934. (in Polish).
- Kordonskyy, Roman, Machka, Evelina and Tsybulkin, Roman. «Place indulgence Greek Catholic Church in Ukraine». *Scientific quarterly*, no. 1 (17), (1914): 189-207. (in Ukrainian).
- Kossak, Myhailo. *The sectarianism of the province of the Holy Savior, the rank of Vasily the Great in Galicia, the provisions of the capitulus, left the monastery on monasteries and on the monastic side of the river, from the entrance to Rus in the era of Christ even today*. Lviv, 1867. (in Ukrainian).
- Kostruba, Theophilus. «Basilian Monasteries in Belz,» *Notes of OSBM*, Vol. V, Rome, 1967, 399-359. (in Ukrainian).
- Krypiakewych, Ivan. «Medieval monasteries in Galicia. Attempt to catalog,» *Notes China St. Basil the Velykoho*, Vol. II, no. 1-2, Zhovkva, 1926. (in Ukrainian).
- Litterae Basilianorum in terriis Ukraine et Bielarusjae, Vol. II: 1731–1760. Pomae, 1979. (in English).
- Lorens, Beata. *Bazylianie prowincji koronnej w latach 1743–1780*. Rzeszow: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2014. (in Polish).
- Lorens, Beata. «Monaster bazylianski w Hoszowie w XVIII wieku,» *Carpaty: ludyna, etnos, civilizacija*, no. 6, (2016): 17–26. (in Polish).
- Lukan, Roman. *Vaslyian monasteries in Stanislaviv diocese*. Lviv, 1935. (in Ukrainian).
- Marysyuk, Marcian. OSBM. *Yasnaya Gora in Hoshev. On the 200-th anniversary of the transfer of the miraculous icon of Our Lady to Yasnaya Gora*. Zhovkva, 1937. (in Ukrainian).
- Nazaruk, Osip. «According to our monasteries. On the Clear Gore in Hoshev,» *Novaya Zorya*, 2 May, 1937. (in Ukrainian).

Nowakowski, Edward. «On the miraculous paintings in Poland of the Holy Mother of God,» *Historical, bibliographic and iconographic*. Cracow, 1902. (in Polish).

Odrekhivskyy, Roman and Sergiy, Mergel. «Spiritual Center of the Blessed Virgin Mary on the Clear Gory in Hoshove», *Scientific Bulletin of the NLTU. Collection of scientific and technical works*. Vip. 25, Lviv, 2015, 398–406. (in Ukrainian).

Patrilo, Isidor. «An Essay on the History of the Halych Province OSBM», *Notes of the OSBM*, Vol. XI, Rome, 1982, 43–130. (in Ukrainian).

Pekar, Athanasius. «Chernecka life of Kievan Rus in the Mongol era», *Notes of the OSBV*, vol. XIII (Rome, 1988), 15–65; «An Essay on the History of the Basilian Order of St. Josaphat», *Notes of the OSBV*, vol. 48. (Rome, 1992). (in Ukrainian).

Petrushevich, Anthony. «Composite Galician-Russian chronicle from 1600 to 1700,» *Literary textbook published by the Galician-Russian Matitsya*. Lviv, 1874. (in Ukrainian).

Peschak, Mary. *Certificates of the XIVth century*. Kyiv, 1974, 131–132. (in Ukrainian).

Petrushevich Antony. «Historical material 1387. Wladuslaw Jagiello empowers Ivan and Bochkow Wolachom and their offspring to own the village of Svarychow in the poviat of Sydachow. In Zydachow 13 October 1387,» *Przegląd archeologiczny*. Lviv, 1882, 74–77. (in Polish).

Ploshchanskyy, Venedikt. *Monastery Chin St. Basil the Velykoho on Yasnaya Gor in Hoshev with miraculous icon of the Blessed Virgin Mary blossomed with miracles*. Lviv, 1878. (in Ukrainian).

«Queen of the Carpathians. Miraculous Hoshiv Mother of God,» *Missionary*, May, 1930, Number 5, 110–113; Number 6 (June), 136–138; Number 7 (July), 16–162. (in Ukrainian).

Rememiuk, Florentine. «Political struggles of the Greek Catholic clergy on the subject of Ukraine in the period of the Polish-Lithuanian,» *Commonwealth (1918–1939)*. Siedlce, 2003. (in Polish).

Senkiv, Igor. *History of Hoshev and Hoshiv Monastery*. Dolyna, 1994. (in Ukrainian).

Sereda, Ostap. «Aenigma ambulans: oh. Volodymyr (Ippolit) Terletsky and «Russian folk idea» in Galicia,» *Ukraine Modern*, no. 4–5. Lviv, 2000. (in Ukrainian).

Serghyichuk, Volodymyr. *Uncorrupted church. The feast of the Greek Catholics of Ukraine in the struggle for faith and the state*. Kyiv, 2001, 249–272. (in Ukrainian).

«Some villages of Galitskaya Rus (From materials of the assembly of Vened by M. M. Square)», *Literary textbook published by the Galician-Russian Matthias*. In Lvov, 1870. (in Ukrainian).

Stecyk, Yuriy. *Basilian monasteries of the Przemysl eparchy (and of the seventeenth and eighteenth centuries)*. Zhovkva, 2015. (in Ukrainian).

Stecyk, Yuriy. *Basilian monasticism of the Przemysl eparchy (second half of the eighteenth century): dictionary of biograms*. Zhovkva, 2015. (in Ukrainian).

Styihchyna. Historical and memoir collection. Vol. I. New York, 1990. (in Ukrainian).

Shematima is the Order of St. Basil V. in Galicia for the year 1857. Lviv, 1857. (in Ukrainian).

Shematima is the bishop of Basil V. in Galicia for the year 1859. With corrected historical remarks. Lviv, 1859. (in Ukrainian).

Taras, Victoria. *Monastery Gardens of Galicia (X – the middle of the nineteenth century)*. Lviv, 2006. (in Ukrainian).

Taras, Yaroslav. *The sacred wooden architecture of Ukrainian Carpathians. – Cultural-traditional aspect*. Lviv, 2007. (in Ukrainian).

Taras, Yaroslav. *Ukrainian sacral wooden architecture. Illustrated Dictionary-Directory*. Lviv, 2008. (in Ukrainian).

The book of the history of the monastery of the Hoshiv Order of St. Basil the Great, in which all the forests, desolations, restoration and growth of the place, the affection of the charitable people, the most significant burial were recorded, May 7, 1767, Central State Historical Archive of Ukraine in Lviv (hereinafter - Central State Archive of Ukraine Lviv), Fund 408, Series 1, File 975. (in Ukrainian).

The chronicler of the Stavropigian Institute in the year of 1895. Lviv, 1895. (in Ukrainian).

Tindyuk, Myhailo. «at. Modest Grigorievich Mazzevsky,» *Word*, April 1, 3, 1886. (in Ukrainian).

Vuyanko, Maria. «From the history of the monasteries of Dolynschyna: the monastery of the Assumption of the Blessed Virgin Mary in Patsik,» *Scientific notes, series 5-6*. Ivano-Frankivsk, 2001, 20–29. (in Ukrainian).

Wawryk, Myhailo, «Evolutionis ordinis basiliani S-ti Josaphat saeculo XVII–XX mo. Topographico-statistica delineation,» *Analecta OSBM, series II, sectio I, tom XL.*, Rome, 1979. (in Ukrainian).

Wawryk, Myhailo. *By Basilian Monasteries*. Toronto, 1958. (in Ukrainian).